

## **ВПЛИВ БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ НА ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ АПК**

**Є.О. Ланченко, кандидат економічних наук, доцент**

*Встановлено позитивні й негативні сторони Болонського процесу в аграрних вузах України та його вплив на якість підготовки спеціалістів-аграріїв. Обґрунтовано актуальність подальшої міжнародної інтеграції вищої аграрної освіти для поліпшення якісної освітньо-професійної характеристики трудового потенціалу АПК.*

***Болонський процес, вищий навчальний заклад аграрного профілю, спеціаліст, трудовий потенціал.***

**Постановка проблеми.** Аграрна вища освіта відіграє важливу роль у формуванні якісної характеристики трудового потенціалу сільських територій. Тому важливо є розглянути питання, пов'язані із сучасною міжнародною інтеграцією ВНЗ аграрного профілю та якістю підготовки спеціалістів для АПК. Про наслідки, проблеми й позитивні сторони приєднання ВНЗ України, Росії та багатьох інших країн колишнього “соціалістичного табору” до так званого Болонського процесу може зробити висновки кожний досвідчений науково-педагогічний працівник вищої школи цих країн. Зазначений процес означає реформування традиційної системи вищої освіти, яка склалася протягом 70 років і півтора десятиліття після розпаду Радянського Союзу, та наближення її до механізму освітянської діяльності в передових країнах світу, зокрема Західної Європи.

**Аналіз основних досліджень і публікацій.** Дослідженню соціально-трудової сфери АПК України приділяють увагу багато вчених економістів-аграрників наукових установ і вищих аграрних навчальних закладів. Предметом наукових досліджень вони обирають переважно питання підвищення продуктивності праці й ефективності використання трудових ресурсів, удосконалення мотиваційного механізму в галузях АПК, активізації соціально-економічного розвитку сільських територій тощо. Проте недостатньо уваги приділяється питанням розвитку й поліпшення освітньо-професійної складової трудового потенціалу на селі в контексті міжнародної інтеграції вищої аграрної освіти.

**Мета дослідження.** Висвітлення міжнародного інтеграційного процесу у вищій освіті України, виявлення його позитивних і негативних сторін у ВНЗ аграрного профілю та значення у формуванні трудового потенціалу АПК.

**Виклад основного матеріалу.** Болонський процес передбачає зміни процедури формування навчальних планів у ВНЗ при підготовці студентів – майбутніх спеціалістів, порядку атестації по дисциплінах (проміж-

ний контроль знань, приймання заліків, іспитів), новий механізм обміну студентами між навчальними закладами тощо [1]. Університет аграрного й природоохоронного профілю [2], який представляє автор статті, почав свою реформаторську діяльність в освітній сфері, пов'язану з Болонським процесом, наприкінці 90-х років XX ст., тобто задовго до офіційного приєднання країни до нього в 2005 р. На першому етапі це відбувалося у форматі експерименту, потім здійснювався поступовий перехід до “кредитно-модульної” системи освітньої діяльності та атестації студентів (довідково: вивчення дисципліни за обсягом передбачуваних годин – кредитів поділяється на кілька відповідних модулів і протягом навчального семестру за їх засвоєння викладачі виставляють студентам останнім відповідні оцінки).

У статті розглянуто позитивні й негативні сторони впровадження Болонського процесу при підготовці фахівців в українських аграрних вузах, які базуватимуться на власному досвіді її автора при отриманні середньої спеціальної освіти в Київському індустріальному технікумі (1994-1997 рр.), вищої аграрної освіти (1997-2002 рр.), а також 7-річного досвіду науково-педагогічної діяльності (з 2005 р. і донині) спочатку аспіранта, потім на посадах асистента, старшого викладача й доцента кафедри аграрної соціології та розвитку села економічного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України (надалі – університет).

При навчанні в столичних технікумі й університеті система освіти України була побудована як у радянську епоху: протягом семестру вивчався матеріал відповідних дисциплін, проводилися семінари й практичні заняття та по завершенню семестру складалися заліки й іспити. При проведенні аудиторних занять важливою була активність студентів при обговоренні теоретичних, методичних, методологічних і прикладних проблемних питань з певної дисципліни, виконання індивідуальних розрахункових робіт, що формувало прояв творчості, кмітливості, відповідальності, наполегливості, поліпшувало риторику.

Виставлення оцінок на заняттях базувалося на суб'єктивному баченні викладачів, проте мало мотивуючий характер і позитивно впливало на подальшу навчальну роботу студентів. Як студент, автор статті орієнтовно по 80 % іспитів і заліків у технікумі й університеті отримував так звану “автоматичну” оцінку – “відмінно” чи “зараховано” і не складав, відповідно, іспит або залік, завдячуючи старанності, активності й кмітливості під час аудиторних занять, успішному складанню контрольних заходів по дисциплінах. Така система атестації мотивувала студентів до власного творчого прояву й роботи над собою, поваги й етичного ставлення до викладачів тощо.

Слід зазначити, що в період навчання в університеті (кінець 1990-х і початок 2000-х років) професорсько-викладацький його склад почав експериментувати із застосуванням “кредитно-модульної” системи у навчальному процесі. Матеріал дисциплін поділяли на кілька складових модулів, по яких студенти мали отримати обов'язково відповідні оцінки за засвоєні знання. Але іспити й диференційовані заліки проводилися за тра-

диційною системою оцінювання знань за 4-бальною шкалою (“відмінно”, “добре”, “задовільно”, “незадовільно”) за допомогою “білетної” форми атестації. Як правило, студенти мали написати відповіді на кілька (2-3) питань дисципліни, виконати практичне завдання чи розв’язати задачу.

Після приєднання ВНЗ України до Болонської міжнародної угоди у сфері вищої освіти (2005 р.) вже в університеті як його викладач почав впроваджувати принципи Болонського процесу на практиці. Навчальні плани студентів почали будувати за обсягом “кредитів” (1 кредит – 36 академічних годин) по всіх дисциплінах. Викладачів зобов’язували поділяти свої навчальні курси на модулі й по них проводити проміжні оцінювання знань студентів протягом навчального семестру. Позитивним моментом було те, що студент вже не може сподіватися на принцип “від сесії до сесії живеться студенту весело”, а не склавши модулі викладачеві, він не допускався до заліку чи іспиту.

Нині загальна оцінка студента по кожній дисципліні виводиться за двома складовими: сумарною оцінкою по модулях (має 70 % вагомості) та атестацією на заліку чи іспиті (30 % вагомості). На кожній стадії складання модулів, заліку чи іспиту студенти мають проявити свій рівень знань на рівні не менше 60 % максимально можливої кількості балів, який передбачено. Це, зрештою, позитивно вплинуло на систематичність навчальної й самостійної роботи студентів, відвідування занять і уникнення пропусків без поважних причин тощо. Проте, що стосується студентів заочної форми навчання, то введений контроль по модулях дисциплін значно забюрократизував процес оцінювання знань і, як наслідок, втрачається дорогоцінний час сесійного періоду на подання й засвоєння навчального матеріалу.

Складання модулів по дисциплінах може бути побудовано за “білетною”, тестовою формою або їх комбінацією, проте складання заліку чи іспиту жорстко регламентовано й обов’язково приймається за тестовими технологіями. В університеті на даному етапі формуються відповідні програми й технічне комп’ютерне забезпечення проведення так званого «залишкового зрізу знань», що передбачає прийом заліку чи іспиту у вибірковій групі студентів по вибірковій дисципліні без викладача, який її читав. У разі більшак на 20 % відхилення від раніше виставлених оцінок студентам викладачем від незалежного оцінювання, до останнього можуть бути застосовані певні адміністративні заходи. Такий принцип передбачає уникнення суб’єктивного фактора при оцінюванні студентів, що є великим позитивом.

Однак практика застосування підходів Болонського процесу засвідчила ряд недоліків у підготовці спеціалістів-аграріїв: 1) значний обсяг часу переважно технічної та процедурної роботи приділяється викладачами для розробки, поновлення, удосконалення тестів для атестації й самої атестації по дисциплінах; 2) атестаційні процедури при складанні студентами заліків і іспитів по тестах недостатньо сприяють розвитку їхньої активності, творчості й кмітливості, формують у них вибірковий підхід до вивчення навчального матеріалу; 3) мало уваги приділяється обговоренню, співбесіді, дискусіям по теоретичних і практичних питаннях при атестації

студентів, тобто тренінгу їхньої риторики; 4) складно уніфікувати атестаційні та навчально-методичні прийоми при підготовці фахівців агробіотехнологічного й зооветеринарного профілів, враховуючи особливості проведення лабораторних робіт; 5) рекомендована “болонська” шкала оцінок дещо не зіставна з традиційною через малий діапазон балів для отримання вищої оцінки студентами.

Відчувається погіршення системи заочної вищої аграрної освіти, оскільки через поширення “болонського” порядку атестації, свавілля роботодавців, які неохоче надають навчальні відпустки своїм працівникам, і невеликого часу, що виділяється на аудиторні заняття в сесійний період, викладачі змушені більше концентрувати свою діяльність на процедурних моментах оцінювання знань студентів, а не на збільшенні часу розгляду навчального матеріалу. Тому для цієї категорії немає великої потреби у здійсненні контролю по модулях дисциплін, оскільки він спрямований на своєчасність осягнення матеріалу, що для студентів-заочників не є актуальним у період екзаменаційних сесій. Натомість для них варто поширити відому раніше практику виконання письмових творчих контрольних робіт у міжсесійний період.

Можна з упевненістю зазначити, що Болонський процес є шляхом інтеграції ВНЗ України у світовий освітній простір, визнання якості освітніх послуг на міжнародній арені, уніфікації навчально-методичної бази та можливості обміну студентами й викладачами між навчальними закладами світу, які підписали Болонську угоду. Завдячуючи цьому та укладеним угодам між ВНЗ Європи (Університет ім. Гумбольдта у м. Берліні, Університет прикладних наук Вайєнштефан у м. Трісдорф, Університет прикладних наук Ангальт у м. Бернбург у Німеччині, Університет м. Гент у Бельгії та ін.) і університетом, студенти останнього щороку на конкурсній основі по певній квоті або за власний рахунок мають можливість продовжити своє навчання за кордоном, пройти виробниче й науково-педагогічне стажування тощо. На цьому пересвідчився й автор статті, який ще студентом університету 3,5 місяця проходив виробничу практику в Австрії.

**Висновки та перспективи подальших досліджень.** Позитивною стороною приєднання України до Болонського процесу є міжнародна інтеграція та уніфікація навчально-методичної роботи у ВНЗ аграрного й природоохоронного профілів, поліпшення професійно-кваліфікаційних характеристик студентів – майбутніх спеціалістів АПК, що пройшли навчання і/або виробничу практику за кордоном, тобто освітньої складової характеристики трудового потенціалу села. За кордоном вони переймають передовий досвід організаційних, економічних, технічних, технологічних, інноваційних і соціальних принципів управління й ефективного господарювання в галузях АПК. Таким чином, обмін студентами між аграрними навчальними закладами світу значно поліпшує освітньо-професійний рівень майбутніх спеціалістів АПК.

Інтегруючись до європейської та світової спільноти в освітній сфері, не слід повністю відмовлятися від принципів традиційної системи освіти, варто поєднувати ефективні педагогічні навчально-методичні прийоми

традиційної системи освіти й сучасності. Наприклад, при складанні студентами модулів можна поєднувати “білетну” й тестову форми разом із розрахунковими завданнями, що широко застосовує у своїй науково-педагогічній діяльності автор статті та інші викладачі вузів України.

### **Список літератури**

1. Інформація МОНмолодьспорту України [Електронний ресурс] // Офіційна Інтернет-сторінка МОНмолодьспорту України. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua>.
2. Інформація НУБіП України [Електронний ресурс] // Офіційна Інтернет-сторінка НУБіП України. – Режим доступу: <http://www.nubip.edu.ua>.

*Выявлены позитивные и негативные стороны Болонского процесса в аграрных вузах Украины и его влияние на качество подготовки специалистов-аграриев. Обосновано актуальность последующей международной интеграции высшего аграрного образования для улучшения качественной образовательно-профессиональной характеристики трудового потенциала АПК.*

***Болонский процесс, высшее учебное заведение аграрного профиля, специалист, трудовой потенциал.***

*Installed positive and negative aspects of the Bologna process in the agricultural universities of Ukraine and their impact on quality of agrospecialist training. Substantiated the urgency of further international integration of higher agricultural education to improve the quality of education and professional characteristics of the labour potential of agriculture.*

***Bologna process, agricultural higher educational institution, specialist, labour potential.***